

**СЕМАНТИЧНИЙ ОБШИР ДІАЛЕКТНОЇ ЛЕКСИКИ
У ФОЛЬКЛОРНИХ ЗАПИСАХ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА
(НА МАТЕРІАЛІ ПЕРШОГО ТОМУ ЗБІРНИКА «КОЛОМИЙКИ»)**

**SEMANTIC SCOPE OF THE DIALECT VOCABULARY
IN VOLODYMYR HNATIUK'S FOLKLORE RECORDS:
A CASE STUDY OF THE FIRST VOLUME OF THE COLLECTION "KOLOMYIKAS"**

Грицевич Ю.В.,

orcid.org/0000-0002-2716-3235

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри української мови та лінгводидактики

Волинського національного університету імені Лесі Українки

Мова фольклору як національно-культурний феномен віддавна перебуває в різновекторному фокусі науково-дослідницької уваги українських діалектологів. Максимальною точністю, високим рівнем фахової філологічної сумлінності й об'єктивності позначені фольклорні матеріали, які записував авторитетний учений-етнограф Володимир Гнатюк. Ґрунтовною й надійною базою для теоретичних і практичних положень і узагальнень у пропонованій науковій розвідці став перший том збірника «Коломийки», оприявнюваного в упорядкуванні В. Гнатюка на початку ХХ ст. у Львові в рамках «Етнографічного збірника» – серійного видання Наукового товариства імені Шевченка.

Здійснено семантичний аналіз діалектних номінацій, які стосуються найрізноманітніших сфер людського буття: назви на позначення спорідненості та свояцтва, номінації людей за ознаками національності, соціального чи матеріального стану, виконуваною дією, фізіологічними особливостями тіла, рисами характеру й поведінки. Говіркову палітру засвідчених назв увиразнюють також прикметники, які актуалізують фізичні чи психічні характеристики людей. Засвідчено цілі ряди ареально маркованих дієслів, займенників, прислівників, прийменників, сполучників, часток і вигуків. Зроблено висновок, що у зв'язку з невпинною глобалізацією, а відповідно, й змінами традиційного побуту, ведення господарства, чимало лексем переходять до розряду архаїзмів, витісняються з ужитку новими словами, стираються з пам'яті носіїв говірок, зникаючи назавжди. Практичне значення запропонованої науковій спільноті статті полягає в тому, що її лексичний фактаж може бути використаний у процесі укладання зведеного словника українських говорів, на уроках української мови в закладах загальної середньої освіти, вивчаючи тему «Діалектні слова», під час викладання в закладах вищої освіти нормативного освітнього компонента «Українська діалектологія», спецкурсів та вибіркового дисциплін із українського говіркознавства.

Ключові слова: діалект, лексико-семантична група, номен, фольклорні записи, коломийки, Володимир Гнатюк.

The language of folklore as a nation's cultural phenomenon has long been the multi-vector focus of Ukrainian dialectologists' scientific research. The folklore materials, recorded by the authoritative scientist-ethnographer Volodymyr Hnatiuk, are characterized by utmost accuracy, high professional philological integrity and objectivity. The first volume of the collection «Kolomyikas», published in Lviv under the editorship of V. Hnatiuk as a part of the «Ethnographic Collection» (a serial publication of the Shevchenko Scientific Society) at the beginning of the 20th century, has defined the fundamentals and reliable basis for theoretical provisions, generalizations, and conclusions in this scientific investigation.

The article highlights the issues of semantic analysis of the selected dialectal nominations that relate to the most diverse spheres of human existence: names to indicate family ties and kinship, naming people by nationality, social or material status, performed activity, physiological features, and character-behavior traits. The colloquial palette of the analyzed nouns is represented by adjectives actualizing the people's physical or mental characteristics and a wide range of dialect-marked verbs, pronouns, adverbs, prepositions, conjunctions, particles, and exclamations. Finally, under the influence of globalization and, accordingly, changes in the traditional way of life and management of the economy, many lexemes pass to the category of archaisms, are displaced from usage by new words, and, as a result, are erased from the memory of the speakers, disappearing forever. The practical value of the article is significant since the collected material can be utilized in the process of compiling a consolidated dictionary of Ukrainian dialects, at the Ukrainian language lessons in institutions of secondary education while studying the topic «Dialect words» and in the institutions of higher education when teaching the course of the «Ukrainian Dialectology», involving special courses or optional/elective subjects in Ukrainian dialectology.

Key words: dialect, lexical-semantic group, nomen, folklore records, kolomyika, Volodymyr Hnatiuk.

Актуальність і постановка наукової проблеми. На міжнародній науковій конференції «Діалекти в синхронії та діахронії: загальнослов'янський контекст» (Київ, 31 березня – 2 травня 2014 року) директор Інституту української мови П. Ю. Гриценко констатував: «Для української діалектології, як і для

інших слов'янських, актуальними є проблеми: **що** з усієї складної структури діалектної мови (ДМ) необхідно досліджувати, **для чого і за допомогою яких дослідницьких прийомів і процедур** студіювати цей феномен» [1, с. 145]. Усе частіше об'єктом зацікавлення діалектологів стають етнографічні й фольклорні матеріали, у яких із різною

інтенсивністю упорядники відтворили релевантні мовно-територіальні ознаки.

Видатним документалістом кінця XIX століття й першорядним записувачем народної творчості, який добре усвідомлював цінність зібраного етнографічного матеріалу, був Володимир Гнатюк (1871–1926) багаторічний вчений секретар НТШ, голова Етнографічної комісії, автор понад 300 праць (у т. ч. монографій) із фольклористики й етнології, про якого Іван Франко відгукнувся так: «Він був феноменально щасливим збирачем усякого етнографічного матеріалу, якому з наших давніших збирачів, мабуть, не дорівняв ні один» [2]. Не менш відомий сучасник Володимира Гнатюка у плеяді корифеїв науки музикознавець-фольклорист Філарет Колесса (1871–1947), ознайомившись із фундаментальним шеститомником «Етнографічні матеріали з Угорської Русі», вказав, що «у зв'язку із збиранням творів усної словесності, Гнатюк присвячував пильну увагу також діалектологічним признакам і справам мови» [цит. за: 3, с. 10], відзначаючи далі, що «надто педантичне зазначування усіх, навіть зовсім дрібних фонетичних відтінків у текстах відбивається некорисно на їх прозорості; така транскрипція утруднює користування текстами. Для цілей фольклористики вистачило би списи діалектів, а для їх ілюстрацій взірці, подавані докладною транскрипцією у вступних статтях» [цит. за: 3, с. 11], з чим не можемо погодитися. Свої засади записування етнографічного матеріалу Володимир Гнатюк неодноразово подавав у різних працях, і щоразу обов'язковим незмінним критерієм була точність у передачі мовлення респондентів.

Мета статті – здійснити семантичний аналіз діалектних найменувань вицленованих із текстів коломиїок, записаних Володимиром Гнатюком. Для досягнення окресленої мети передбачено розв'язання таких завдань:

1) сформувані шляхом суцільної вибірки із першого тому збірника «Коломиїки» (1905) корпус народнорозмовних назв, які вербалізують найбільш репрезентативні сегменти мовної картини світу діалектоносіїв;

2) класифікувати зафіксовані номінації за лексико-семантичними групами;

3) охарактеризувати склад і семантику виявлених номінацій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Опрацювання такого жанрового різновиду фольклору як коломиїки дало змогу виділити значну кількість одиниць, що формують широкий пласт лексико-семантичних груп, серед яких найбільше

назв осіб: а) за спорідненістю та свояцтвом: *деде* «тато», пор.: «*І ти Гуцул, і я Гуцул, обасмо Гуцули, тебе дедє так зробили, що нені не чули*» [4, с. 47], «*Дедю беріт, маму лишіт, бо я сам у хаті*» [4, с. 60]; *тетя* «тато», пор.: «*Та данцюю, та данцюю, чоботетка псую, а то мене не коштує, бо тетя купує*» [4, с. 157], «*Не стій, дівко, коло данцу, але йди додому, заграє ти тетя в ложку, та й прийдеши потому. Заграє ти тетя в ложку, а брат у сопівку, та буди ти си здавати, що пилас горівку*» [4, с. 163]; *стрик* «дядько по батькові, брат батька та чоловік батькової сестри», пор.: «*Казав міні Гарасим, казав міні Роман, аби я пішов до стрика завалити комин*» [4, с. 116]; *бенькарт* «байстрюк», пор.: «*Ой посіцкі парубочки на папери пишут, а лисецкі репухачі бенькарти колишут*» [4, с. 85];

б) за соціальним та/або матеріальним станом: *сарака, серака* «бідолаха», пор.: «*Ой сарака Полєночка кукурудз сапає, а вражая Гуцулія бесаги латає <...> Ой серака Поляниця кукурудзи поле, а упадча Гуцулія вже біжить у поле*» [4, с. 46], «*Та сарака Гуцулочка по горі ходила, а як зійшла на долину, води си напила <...> Та сарака Гуцулочка колопиньки терла, як узріла Гуцулика, на порозі вмерла*» [4, с. 53], «*Та сараки Венгерчуки по сьвітку мандрують та за свою доманицю ні знають, ні чують*» [4, с. 63], «*Ой, сараче, каже кучно, не чини так гучно*» [4, с. 83]; *газдиня* «господиня», пор.: «*Ой циганка ни газдині, та й не вмє прєсти, зачепи ї за язик, як умє клєсти*» [4, с. 62]; *газда* «господар», пор.: «*Ти, Іванку, покинь мамку, я покину газду*» [4, с. 62], «*Сьвятий Боже, сьвятий крїпкий, а ти, газдо, відки?*» [4, с. 83];

в) за національністю: *таліян* «італієць», пор.: «*Чи ви, люди, подуріли, та й поварювали, що ви тоту дівчинину Таліянам дали*» [4, с. 64];

г) за фізичними (фізіологічними особливостями): *телевач* «товстопузий, повний», пор.: «*Нагуївські парубочки мід, горівку пили, ясеницкі телевачі на чиру сі били <...> Нагуївські парубочки в коримі напивали, ясеницкі телевачі гарбузи закрали*» [4, с. 83];

д) за виконуваною дією: *гудак* «музикант», пор.: «*Загуди ми, гудаченьку, чесний чоловіче, заріжу ти когутика, най не кукуріче*» [4, с. 150], «*Як гудаки красно грают, а я не танцюю, через чужі молодіці дома не ночую*» [4, с. 155];

е) за особливостями характеру, поведінки: *плюга* «плюгава, огидна людина», пор.: «*Гей, Рахове, Раховочку, цукровий медочку, ой спалила, змолозила плюга головочку*» [4, с. 85]; *галган* «нероба, гультій», пор.: «*Ой цісару, цісаройку, ой*

цісару пане, колис забрав добрі хлопці, забори галгани» [4, с. 240]; **заведія** «ініціативна людина», пор.: «Не йди, дівко, та й за Ляха, бо Лях заведія» [4, с. 59]; **фрейда** «розпусна жінка», пор.: «Ой на горі кримениці, на долині крейда. Ой вже мене обрехала Парасуня фрейда» [4, с. 134];

е) назви, які вказують на віковий/сімейний стан: **ледінь, легінь** «легінь, парубок», пор.: «Пішов ледінь до Сигота мури мурувати, ой наказав ледінь дівці рік ся не віддати» [4, с. 86], «Данцувала стара баба на ярмарку з Грицьком, та вибила логіневи штири зуби цицьков» [4, с. 100]; **білявиця** «кохана дівчина», пор.: «Куди ідеши, пане брате. Ци не до Рахова? Кажу моїй білявици най буде здорова!» [4, с. 85];

є) характерологічні й оцінні прикметники: **голомшивий** «людина з притупленим розумом», пор.: «У Жураках гарні дівки, не підуть за мене. Ой підуть до Старуні, а там голомшиві» [4, с. 91]; **волюватий** «хворий на зуб», пор.: «У Парицех волюваті та як кадовбиці» [4, с. 93]; **телеватий** «товстопузий, повний», пор.: «А внадив сі до Петруні Лесьо телеватий» [4, с. 83], «Які були файні хлопці, пішли за жовньири, а та біда телевата не стала до міири» [4, с. 218], «Вибирає наш пан цісар хлопці молоденькі. Вибирає, вибирає, котрі ни жонаті, шоби вдома ни плакали жінки гиливаті» [4, с. 237]; **репухатий** «гладкий, череватий», пор.: «Угринівські парубки сіяли й оралі, а ямниці репухаті гарбузи закралі» [4, с. 90]; **варюватий** «ненормальний, несамовитий, божевільний», пор.: «Чи ви, Жидки, подуріли, чи ви варюваті? Дедю беріт, маму лишіт, бо я сам у хаті» [4, с. 60].

Засвідчено назви частин людського чи тваринного організмів: **чівка** «волосся спереду голови», пор.: «Ой з-зза гори високої вілітїла бжїлка, в Тимофійка файний вусок, а в Іленки чівка» [4, с. 143]; **гузниця** «сідниця», пор.: «Сидит бусько на долині та трїсе гузницева, не гулялам дівчиною, буду молодичев» [4, с. 171]; **лаба** «лапа», пор.: «Ой ни співай, парубоньку, бо ни знаєш як, як, возьми жибу за лабоньку, та по писку хляп, хляп» [4, с. 183]; **фльики** «внутрішні органи тварини; свинячі або телячі тельбухи», пор.: «Ой ни співай, дівчинонько, ни майши подьики, бо в нас такі під ратушом продавали фльики» [4, с. 177].

Виявлено цілу низку **абстрактних понять:** **хороба** «хвороба», пор.: «Бодай тибє, дівчинонько, хороба напала, що ти собі з-під Самбора Бойка сподобала» [4, с. 56], «А в городі бобовинє, нима на нїм бобу, а лапшиньські парубоньки лижат на хоробу» [4, с. 81]; **набоженство** «церковна відправа», пор.: «Закликав піп та на службу та на

набоженство» [4, с. 191]; **нута** «мелодія; нота», пор.: «Ти такої не співай, бо не маєш нути, тобі язик відрізати та й до сраки пхнути» [4, с. 177]; **пластовец** «лапятий снігопад», пор.: «Ой щос з тої полонинки пластовец си суне: один відси, другий відти. Що дієши, Настуне?» [4, с. 132]; **гаразд** «щастя, благополуччя», пор.: «Чому хлопці не сьпівають? Гаразду не мають, як в грудех їх задусило, та й не віддыхають» [4, с. 177], «Ти, Іванку, покинь мамку, я покину газду, та підемо в Волощину шукати гаразду» [4, с. 62]; **дзюра** «дірка», пор.: «В Тернополи на ратушу два дома новеньких, там капітан вибирає хлопців молоденьких. А богацкі вибирає, додому пускає, а бідними сиротами дзюри затикає, бо богацкі гроши мають, то ся викупають, а бідними сиротами дзюри затикають» [4, с. 217].

Мовний світ коломийок репрезентують також слова інших частиномовних класів, серед яких:

а) прикметники: **кервавий** «кривавий», пор.: «Ой Гуцули, протокули, зрубали калину, тече річка кервава через полоинну» [4, с. 47]; **надобний** «добрий; смачний», пор.: «Як Гуцула не любити, коли Гуцул годний, у Гуцула діжка масла та і сир надобний» [4, с. 50]; **красший** «кращий», пор.: «А ти кажеш, дівчинонько, нима понад тебе? Є в Мазура свиня бура, ще красша від тебе» [4, с. 59], «А в Бориса свиня лиса ще красша від тебе» [4, с. 118]; **сорокатий** «строкатий; рябий», пор.: «Вийшли кури з-зза фігури самі сорокати, а вівківські дівчатонька самі черевати» [4, с. 73]; **передтогідний** «позаторішний», пор.: «Як же Сеньку не любити, коли Сенька гідна, бо у Сеньки мандибурка ще передтогідна» [4, с. 134]; **мізельний** «мізинний (палець)», пор.: «Чобіт ми ся протоптав на мізельнім пальци, хлопец ми ся сподобав на висїлю в танци» [4, с. 170]; **короставий** «коростяний», пор.: «Де си діла в ріці вода, ци віпила риба, чого ж єс си розлапала, коростава жеба?» [4, с. 176]; **файний** «гарний», пор.: «Заспівай си, моя любко, файних співаночок, шоби я здалека пізнав, чий то голосочок» [4, с. 185], «Посадили, посадили та й зачили стричи, файна любка забігає, додому го кличи» [4, с. 277];

б) займенники: **сеса** «ця», пор.: «Карабіне, карабіне, ой карабіночку, коби тебе не носити хоть сесу зимочку» [4, с. 275]; **цисі** «ці», пор.: «Співали ми з товаришом та й співати будим, вже ж ми цисі співаночки повіки забудим. Та стали ми з товаришом гадочки гадати: коби то мож цисі пісьні в книжочку списати» [4, с. 191], «Подали ми та й до Львова, шоби друкували, шоби цисі співаночки всі люди співали»

[4, с. 191]; **тогий** «той», пор.: «Та як собі засьпіваю, дилеко мні чути, аж на **тоту** стороночку, де я маю бути, аж на **тоту** стороночку, аж на **тоті** села, та бо ж **тота** стороночка смутна, невесела» [4, с. 179], «Як я **тоту** коломийку зачую, зачую, **через тоту** коломийку дома не ночую» [4, с. 197], «А вже ми сі сорочина **тота** попорола, що ми мила вишивала коло оборога» [4, с. 199], «Не бий, мати, Катерини, бий **тоту** молодицу, бо я **тоту** Катерину посватати хочу» [4, с. 125];

в) дієслова: **хобзати** «ковзати», пор.: «Та ти вмієш підшивати, я вмію ковати, не буди си наша Марця на леду **хобзати**» [4, с. 47]; **правувати** «сумувати», пор.: «А мій милий в Буковині пише листи мині: **справуй** же ся, моя мила, бо я на чужині» [4, с. 66]; **варювати** «божеволіти», пор.: «Чи ви, люди, подуріли, та й **поварювали**, що ви тоту дівчинину Таліянам дали» [4, с. 64]; **вандрувати** «мандрувати», пор.: «Сюда тудя долинами пшениця ланами: **вандруй, вандруй**, дівчинонько, в Волощину з нами» [4, с. 67], «Напила сі дівчинонька водиці з кирниці, **вандрувала** за жовняром аж до Зарваниці» [4, с. 77], «Ой мій милий в Тирнополи, Тирнопіль пантруйи, він Тирнопіль замикайи, до мени **вандруйи**» [4, с. 89]; **ціхувати** «клеїмувати дерева, які підлягають вирубці», пор.: «Ой піду я у Магуру бучка **ціхувати**, сам не знаю, у котрої любки ночувати» [4, с. 68]; **мельдувати** «доводити до відома; доповідати», пор.: «Ай ци ми сі, пане брате, самі **мельдували**, що нас такі молоденькі до войська забрали?» [4, с. 221]; **газдувати** «господарювати», пор.: «Ой у мого миленького сорочка в три поли, буде добре **газдувати**, бо не н'є ніколи» [4, с. 199], «Позволь сьи нам ожинити, будем **газдувати**, будем тобі, цісаріку, податки давати» [4, с. 247]; **трафити** «потрапити», пор.: «Та як займеш товар пасти, то засьпівай собі, та щоби я молоденька **потрафила** д'тобі» [4, с. 182]; **ятися** «годиться, належить», пор.: «Ой зацвило фасулине, на пліт подало се, але ж бо нам з товаришков сьпівати **яло се**» [4, с. 179], «Співай, співай, товаришко, бо тобі **яло ся**, голосочок, як дзвіночок, тобі придало ся» [4, с. 181]; **вівкати** «вигукувати звук і», пор.: «Ой як собі засьпіваю, ой як собі **вівкну**, та чей богач удуріє, даст за мене дівку» [4, с. 175], «А як я си засьпіваю, а як я си **вівкну**, піде голос по ліщині аж на Романівку» [4, с. 194]; **банувати** «сумувати, журитися», пор.: «Не **збануйте**, та вуєчку, та на нас, та на нас, а ми трошки погуляєм тай підемо зараз» [4, с. 154]; **жичити** «позичати», пор.: «Ой піду я до попа **жичити** олію, а піп мене закладає голити Марію» [4, с. 127]; **чістрити** «чесати», пор.: «Ой Аннище, біле лице, ци підеши

за мене? Ци **зачістриши**, ци запрядеши, погодуєши мене?» [4, с. 122]; **пукати** «тріскати», пор.: «Як мі вдарит раз по морді, аж ми **пукни** скірка» [4, с. 255]; **ззубувати** «подерти», пор.: «Я **ззубував** ходачата та й білі волічки та ходячи через вершок до тої Марічки» [4, с. 127]; **ревати** «ревти», пор.: «Ой у селі Ясеници новина ся стала, Марусина коровиця їсточки **ревала**» [4, с. 131]; **хорувати** «хворіти», пор.: «Цілий тиждень **хорувала**, бо робота була, а в неділю подужала, бо цимбали вчула» [4, с. 166]; **гедзити** «швидко бігти (про корів, волів) (можливо, від укусів гедзів)», пор.: «Ішов Бойко за волами та й на воли гейкав, А воли ся **погедзили**, він батогом мелькав» [4, с. 55];

г) прислівники: **сночи** «учора ввечері», пор.: «Ой ішла я **сночи** в ночи, надібала Петра, як став зо мнов на розмову, аж мені затерпла» [4, с. 111]; **уліті** «влітку», **узими** «взимку», пор.: «Я би тобі, мій миленький, файно заспівала, кобим **в літі** хліб не пекла, а **в зимі** не прала. Я у **літі** хліби печу, дуже упріваю, а у **зимі** иматє перу та й дуже змерзаю. Я у **зимі** иматє перу, та й дуже змерзаю, та й через то, мій миленький, голосу не маю» [4, с. 182]; **файно** «гарно», пор.: «Ой піду я в Гуцулоньки та стану за Бойка, бо в Гуцулах **файно** грают, гуляти злегонька» [4, с. 47], «Ей то файна капустаця з олійом, з олійом, ей то **файно** вівиці пасти з любочком Матійом. Ей то файна капустаця з шафраном, з шафраном, ой то **файно** вівиці пасти з любочком Стефаном» [4, с. 119];

г) службові частини мови: **без, біз** «прийм. через», пор.: «Ой як же ж то не ладно, любив Русин польку, зробив стежку **без** город, **без** мою фасольку» [4, с. 44], «Як ни кину бадиліну **без** тую калину, як не возьму Настунуню, возьму Катерину» [4, с. 137], «Ой біда, не гаразд, полюбив си Польку, і зробив собі стеженьку **біз** її хвасольку» [4, с. 58]; **ци** «чи», пор.: «Ой Гуцули, Гуцулоньки, десте Бойка діли? **Ци** ви єго іспеклисте, **ци** сирого з'їли?» [4, с. 48]; **іно, йно** «тільки, лише», пор.: «Ішов Бойко за волами, та й на воли гейкнув, як го воли замахнули, **йно** ногами мелькнув» [4, с. 55], «А гі, Бойку, за волами, а гі, Бойку, швидко, бо вже воли за горами, **іно** хвості видко» [4, с. 55], «Не для того бим сьвіт ні для того краю. **Іно** для тої вишеньки, що над Дністром маю» [4, с. 66], «Та якби я не співала, **іно** сумна була, давно би мя сира земля була похлонула» [4, с. 179], «Ой їхав я, пане брате, з того Космачина, **іно** ми ся нахилила густа смеречина» [4, с. 80]; **лем** «лише, тільки», пор.: «Ходит мила попри річку, а я поза річку, ни по чому не спізнаю, **лем** по вбуванічку» [4, с. 202]; **коби** «якби, коли б», пор.: «Співала бим співаночки, **кобим** лише годна,

співала бим вдень і вночі, **кобим** не голодна» [4, с. 186], «Ой ходячи за товаром бере сі Содома, **кобисти** ні оженили, я би сидів дома. **Кобисти** ні оженили, то я би статкував» [4, с. 192]; **чей** «част. може», пор.: «Чому хлопці не сьпівають? Гаразду не мають, як в грудех їх задусило, та й не віддихають. Ой дати їм попоїсти сирої капусти, ой **чей** же їм та й у грудех хот трохи попустит» [4, с. 177]; **чень** «част. може», пор.: «Ой на міні кучерики, як та кожушина, ой **чень** мене та й полюбит богацка дівчина» [4, с. 82], «Не буду ся віддавати, бо не маю волів, та **чень** мене посвтає Івануньо Громів» [4, с. 115];

д) вигук: **а гі** «вигук, який виражає подив, обурення, роздратування, осуд, неприязнь», пор.: «**А гі**, Бойку, за волами, **а гі**, Бойку, швидко, бо вже воли за горами, іно хвости видко» [4, с. 55]; **пуль-пуль** «вигук, яким кличуть індиків», пор.: «Ой не знала Овдокія, як індики звати, ой **пуль-пуль-пуль**, був Костунь коло мої хати» [4, с. 143]; **гусь-гусь** «вигук, яким кличуть гусей», пор.: «Ой не знала Овдокія, як гусята звати, ой **гусь-гусь-гусь**, був Петрусь коло мої хати» [4, с. 143].

Цілком виправданим у мовній тканині текстів з огляду на час записування й територію побутування коломийок є функціонування лексичних номінацій (переважно слів-запозичень) на позначення військових понять і явищ: **урльопник** «солдат у відпустці», пор.: «Ой знала ти, дівчинонько, що я **вурльопнічок**, не тра було ходитоньки спати на засічок» [4, с. 276], «А я в виру воду беру, коромисло гне се, ой не люби **урльопника**, нехай заріже се» [4, с. 276]; **асентерований** «взятий у рекрути», пор.: «Ой прийшов я перед панів та й став розібраний, пани іно поглянули: **Асентерований!**» [4, с. 217]; **зицирувати** «муштрувати», пор.: «А в цісара добре бути, добре панувати, щоб на варту ни ходити, ни **зицирувати**» [4, с. 245], «Ой підемо, пани брати, під гай зилинений, а там буди **зицирував** капраль молоденький» [4, с. 250]; **гвер** «рушниця», пор.: «Коби Самбір запалити, би **гвери** тріщали, чей би мого милейкого до дому пуццали» [4, с. 275], «Як ми дали **гвер** на плечі, як тота машина, вісімнаціт фунтів важит, нещасна година» [4, с. 273], «А як мене відобрали та ми дали **гвер, гвер**, а я ни знав, що за біда, та в болото вер, вер» [4, с. 273], «Ой жениш ся, пане брате, береш білявочку, а я беру **гвер** на плечі та йду на війночку» [4, с. 273], «Кажут ми сі женитоньки, та й ніяку брати, волю взети **гвер** на плечі та й зицирувати, а я з **гвера** раз вистрілю, три рази спочину, а як озьму лиху долю, марне з світа згину» [4, с. 259]; **фантерія** «рядові солдати армії Австро-Угорської імперії; піхота», пор.: «Ой що

мені біда вдіє **при інфантерії**, я камаші віпуцую, сам йду до Марії» [4, с. 271]; **пуцувати** «чистити», пор.: «А в цісарскім карабіні мальована люфа, а хто її **не пуцує**, крутят го за вуха» [4, с. 274], «Ой що мені біда вдіє **при інфантерії**, я камаші **віпуцую**, сам йду до Марії» [4, с. 271], «Ой що ж мені біда вдіє **при тії драгоньці**? А я коня **випуцую**, а сам до Явдоньці» [4, с. 271], «Ой хто хоче гроші мати, самі сороківці, то най іде до цісара, **пуцує** ремінці» [4, с. 237], «Волім бим я товар пасти та громадські вівці, ніж я маю **пуцувати** цісарські ремінці» [4, с. 256].

Аналізовані тексти густо насичені також іншими номенами, які за кількісними показниками важко згрупувати в окремі лексико-семантичні об'єднання: **мендивоша** «лобкова воша», пор.: «Я не маю вошей, вошей, іно **мендивошки**, можна мені під коримною посидіти трошки» [4, с. 164]; **таська** «качка», пор.: «Ой ходила понад воду та кликала **таську**» [4, с. 109]; **бобрун** «ентом. сонечко семикрапкове; Coccinellidae Latreille», пор.: «Ой купив я черевички Маруни, Маруни, положивем на до дверці, поїли **бобруни**» [4, с. 131]; **крася** «строката корова», пор.: «У зеленій полонині з 'їли вовки **красю**, коли тя ся налюбити, молодий Михасю?» [4, с. 109]; **лася** «корова», пор.: «Ци я тобі не казала, Михасю, Михасю, я віжену сиві воли, ти віженеш **ласю!**» [4, с. 109]; **шустка** «дрібна монета, шістка», пор.: «Коло млина ясенина, були би колеса, продав жінку за шість **шусток** шмаркатий» [4, с. 111]; **грэйцар** «дрібна розмінна монета», пор.: «Тепер я си полюбила Русина дурного, Я не маю на неділю **грэйцаря** єдного» [4, с. 44], «Ой Гуцулка, пане брате, Гуцулка, Гуцулка. А у неї такі очи, як за **грэйцар** булка» [4, с. 52]; **файка** «люлька», пор.: «Прийшов Бойко до коваля, **файку** закупив си, як побачив тільки люда, аж перехрестив си» [4, с. 57], «Костенівські парубочки не мають догани, заберут си **файки** в зуби, ходіт як Цигани» [4, с. 81], «Ой чи правда, чи неправда, чи зложили байку, що купила Марусечка Івасеви **файку**» [4, с. 142]; **обарінок** «бублик», пор.: «Бо я маю миленького аж на Буковині, купує ми **обарінки** як малі дитині» [4, с. 66]; **фоса** «канава, рів, рівчак», пор.: «А із Турад до Йвановиц викопана **фоса**» [4, с. 89], «Ой ходила Марусенька **по фосі, по фосі**, спізнавала миленького по тонкім голосі» [4, с. 89]; **засі** «зась», пор.: «І я Івась і ти Іваст оба-смо Івасі або мені або тобі від дівчини **засі**» [4, с. 106]; **варцаб** «лутка», пор.: «Ой положу на **варцаб** солодоньку дулю, за ким, за тим міні жель, за тобов, Федуню» [4, с. 113]; **данець** «танець», пор.: «Кобис знала, моя мамко,

шо зможе Іванчик, ти бис мене посилала що неділі в данчик» [4, с. 116]; **холамейка** «назва танцю», пор.: «Підемо си, пане брате, **холамейки** грати, **холамейки** під бочейки, та й підем гуляти» [4, с. 157]; **тарадайка**, **рададанка** «пісенний різновид (?)», пор.: «Як я собі заспіваю тої **тарадайки**, вочи плачут, ноги скачут, вечір до коханки» [4, с. 173], «Та як я си заспіваю тої **рададанки**, не поїду з кіньми на ніч, піду до коханки» [4, с. 173]; **шалата** «молоде листя салату», пор.: «А у моїм городоньку купочки **щалати**, ото з тобов, дівчинонько, лигонько гуляти» [4, с. 160]; **катран** «ганчірка», пор.: «Пусти мене, моя мамко, на танец, на танец, поки мині не завезут голову в **катранец**» [4, с. 166]; **рискаль** «заступ», пор.: «Ой дайти ми **рискаля**, дайти ми лопати, нехай дружку підкопаю, не вмє сьпівати, нащо ж мені **рискаля**, нащо ж ми лопати, якбим хтіла засьпівати, не треба казати» [4, с. 182]; **карта** «лист», пор.: «Ци ти, милий, у Самборі, ци ти на кордоні, то ми таку **карту** вишили, як шлюбненькій жоні» [4, с. 289], «Прийшла **карта** від цісаря, та й від цісариці, щоби дівок не любити, лише молодіці» [4, с. 245], «А ти казав, що ми возьмиш, я тобі ни вйиру, бо по теби **карта** прийди, молодий жовняру. А по теби **карта** прийди, я ті ни заступю, тільки гроший я ни маю, та ті ни викупю» [4, с. 280], «Дурна дівка, нерозумна, рекрута любити, прийшла **карта** сего марта

йти край боронити» [4, с. 234], «А я гадав, пане брате, що піду косити, прийшла **карта** від цісара карабін носити» [4, с. 273], «Ти мій милий чорнобривий, напиши ми **карту**, чи ти добре відбувати в Станіславі варту» [4, с. 266]; **фуяра** «сопілка», пор.: «Як поїдеш з кіньми, заграй на **фуяру**, я тя буду пізнавала, чи то ти, жовняру» [4, с. 284]; **ліхтарня** «ліхтар», пор.: «А в цісарскім магазині сьвітить сі **ліхтарні**, сама дівка приходила до мні до маштарні» [4, с. 265].

Висновки. Отже, цілісне пізнання лексичного рівня будь-якого діалекту можливе лише шляхом комплексного дослідження й глибокого різноаспектного (етимологічного, словотвірного, ареального, лінгвогеографічного, семантичного) опису номенів. На матеріалі такого фольклорного пісенного жанру як коломийки встановлено, що наповнюваність лексико-семантичних об'єднань лексики залежить від ієрархії важливості того чи того сегмента на спосіб життя діалектоносіїв, їх потреб. Чимало аналізованих лексем архаїзувалися, через зникнення реалій, які вони позначають, унаслідок глобалізаційних процесів. Принагідно помічено, що структура лексем може засвідчувати фонетичні, словотвірні релевантні ознаки того діалектного простору, в якому побутують.

Перспектива подальших досліджень полягає в усеохопному студіюванні номенів народної номенклатури інших тематичних груп у текстах коломийок, які записав Володимир Гнатюк.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гриценко П. Ю. Про один тип джерел сучасних діалектологічних студій. *Діалекти в синхронії та діахронії: загальнослов'янський контекст : тези доповідей міжнародної конференції* / За ред. П. Ю. Гриценка ; Інститут української мови НАН України. Київ : КММ, 2014. С. 145–154.
2. Етнографічно-меморіальний музей Володимира Гнатюка. URL: <https://muzei-gnatiuka.te.ua/hnatiuk/> (дата звернення: 24.08.2024)
3. Шеремета О. М. Володимир Гнатюк і українська етнографічна наука кінця XIX – початку XX століття : дис... канд. іст. наук: 07.00.05 – етнологія. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2003. 186 с.
4. Етнографічний збірник, видає етнографічна комісія Наукового Товариства імені Шевченка. Т. 17. Коломийки. Том I. Зібрав Володимир Гнатюк. У Львові, 1905. Накладом Товариства. З друкарні Наукового Товариства імені Шевченка під зарядом К. Беднарського. 302 с.